

וניגש חורש בקוצר

הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻמֵּי ה' וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בְּקֹצֵר וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמִשְׁךְ הַזֶּרַע וְהִטִּיפוּ הַהָרִים עֲסִיס וְכָל־הַגְּבְעוֹת תִּתְמוּגְגְנָה: (עמוס ט יג).¹

כִּי־זֶה שְׁנֵיתִים הָרַעַב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חֲרִישׁ וְקֹצִיר: (בראשית מה ו).²

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת בְּחֲרִישׁ וּבְקֹצִיר תִּשְׁבֹּת: (שמות לד כא).³

ספרי דברים שמב פרשת וזאת הברכה – מדברים קשים לדברי ניחומים

"וזאת הברכה אשר ברך משה", לפי שאמר משה לישראל דברים קשים תחילה...⁴ חזר ואמר להם דברי ניחומים: "וזאת הברכה אשר ברך משה". וממנו למדו כל הנביאים שהיו אומרים לישראל דברים קשים תחילה וחוזרים ואומרים להם דברי ניחומים...⁵ וכן עמוס אמר להם: "שמעו הדבר הזה פרות הבשן אשר בהר שומרון העושקות דלים הרוצצות אביונים האומרות לאדוניהם הביאה ונשתה" (עמוס ד א), וחזר ואמר להם דברי ניחומים: "הנה ימים באים ונגש חורש בקוצר ודורך ענבים במושך הזרע" (עמוס ט יג)...⁶

רש"י עמוס פרק ט יג – כברכה בפרשת בחוקותי

וניגש חורש בקוצר – "והשיג דיש את בציר ובציר ישיג את זרע" (ויקרא כו) - לא יספיקו לחרוש עד שיבוא הקציר ולא יספיקו לבצור עד שיבוא עת הזרע.⁷

פירוש מצודת דוד עמוס ט יג – חורש העונה הבאה נפגש עם קוצר התבואה משנה שעברה

¹ כמנהגנו, אנו פונים מפעם לפעם אל הפטרת השבת. מנהג האשכנזים הוא להפטיר בעמוס פרק ט: "הלוא כבני כושיים אתם ל" – ובשנת תשע"ו בה נכתב דף זה, קראו בקצת קהילות הפטרה זו בפרשת אחרי מות משום שהשבת תיחיה הפטרת "בני כושיים" מפני הפטרת מחר חודש. אבל אנחנו כותבים לדורות וקרוב שנים. והספרדים והאיטלקים מפטירים ברוב שנים בפרשת קדושים ביחזקאל פרק כ. נראה שהבחירה ביחזקאל פרק כ, שרובו תוכחה על חטאי ישראל, היא בשל הקישור עם האזהרות שבפרשה (ובפרשת אחרי מות הסמוכה שלעתים הן נקראות ביחד) שלא להימשך אחרי תועבות ארץ כנען, בדומה לתועבות ארץ מצרים. ראו דברינו [כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען](#) בפרשת אחרי מות. הבחירה בפרק עמוס, נראית יותר קשורה לפרק יט בפרשתנו: "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל". ראו דברינו [כי תבואו אל הארץ ונטעתם](#) בפרשת קדושים.

² זה האזכור הראשון של צמד המילים חרש-קציר כסמל לכלל עבודת האדמה, מהחריש ועד הקציר. מה שמופיע אצל הנביא עמוס לברכה, כאן הוא לקללה וסמל לרעב. כאשר אין חריש ואין קציר, אין חיות ואין ממה לחיות ובגין כך ירדו יעקב וביתו למצרים (האם זה אומר שמקצתם לפחות היו עובדי אדמה?). ראו עוד צמד של חרש-קציר בדברי שמואל אל העם בהציגו את משפט המלך אשר בקשו: "וְלָשׁוּם לוֹ שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְלְחָרֵשׁ חֲרִישׁוֹ וְלְקֹצֵר קֹצִירוֹ וְלַעֲשׂוֹת פְּלִימְלֶחְמָתוֹ וְכָלִי רִבְבוֹ" (שמואל א פרק ח פסוק יב). והעם הבין אל נכון מה פירוש לחרוש את חריש המלך ולקצור את קצירו.

³ הצמד חרש-קציר מציין את גם השביתה ממלאכה. לא רק כדוגמא למלאכות קלאסיות של עבודת האדמה, אלא כצמד המקיף את עבודת השדה, מתחילתה – החריש, ועד סופה - קציר היבול. ובמלאכות שבת נאסרו גם מלאכות הבאות לאחר מכן: "המעמר הדש והזורה הבורר הטווח והמרקד והלש והאופה וכו'" (מסכת שבת פרק ז משנה ב). פרשני המקרא (אבן עזרא, רמב"ן, אלשיך ועוד) הבינו פסוק זה כפשוטו, שמדבר על שביתת השבת (שבת בראשית), אבל חז"ל דרשו אותו על שבת הארץ, היינו שנת השמיטה וגם הרחיבו ממנו לדין תוספת שביעתה, ראו מסכת שביעית פרק א משנה ד וכן רש"י על הפסוק. ומדרש מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי לומד מפסוק זה את הדין המיוחד של קצירת העומר שדוחה את השבת (מנחות פרק ז): "מכלל שנאמר: בחריש ובקציר תשבות, יש לך קציר מצוה שהוא דוחה את השבת. והיזה זה? זה קציר העומר". וכן הוא בגמרא מנחות עב ע"א.

⁴ כאן מביא המדרש דברי תוכחה ונבואה קשים שכמותם לא חסרים בספר דברים. ראו, למשל, פרשות האזינו, נצבים ועוד. וכבר נדרשנו למדרש זה, בהקשר עם משה, בדברינו [וזאת הברכה](#). משה הוא אבטיפוס לכל שאר הנביאים.

⁵ וראש לכולם הוא הנביא הושע: "אין לך בכל הנביאים שהיו דבריו קשים כהושע" (שם) ואחריו מובא שם יואל.

⁶ ואחריו באים: מיכה וירמיהו. סיומת המדרש שם היא בפסוק החותם את נבואות ירמיהו בסוף פרק נא (פרק נב הוא תוספת סיפורית ואיננו נבואה): "עד הנה דברי ירמיהו – הוי: משאומרים להם דברי ניחומים אין אומרים להם דברי תוכחות". לאחר שדיבר הנביא דברי נחמה, שוב אין הוא חוזר ומוכיח את ישראל (כדאי לבדוק את הדבר בספרי כל הנביאים, מה עם סוף ישעיהו למשל?). אותנו מעניין, במדרש זה, הקטע המתייחס לעמוס. המדרש בא להזכיר לנו שלצד הדברים הנאים של עמוס, לא חסר ספרו תוכחות קשות לעם ישראל, כולל בהפטרה שלנו. או שמא נאמר ההפך: בעקבות התוכחות הקשות, מרגיש הנביא, צורך לפייס את העם ולנחמו. התוכחה מביאה לריצוי ונחמה. ואנו מבקשים להבין מה פשר הברכה: "וניגש חורש בקוצר" ומי עוד משתמש בלשון זו של חיבור החורש עם הקוצר. או שמא נאמר ההפך, חיבור הקוצר עם החורש.

⁷ נבואת עמוס חוזרת לברכה של פרשת בחוקותי המתוארת ע"י שרשרת העבודות והעונות החקלאיות הרודפות זו את זו מרוב שפע חקלאי. ראה גם ספרי דברים פרשת עקב פיסקא מב על הפסוק ואספת דגן (עליו הרחבנו [בפרשת עקב](#)): "שיהא חורש בשעת קציר וקוצר בשעת חריש". בדומה לרש"י מפרש גם אלשיך: "שהחורש חורש להפך התבואה שהוטלה בארץ, והקוצר קוצר אחריו עד שנמצא נדחק ונגש החורש, שעד סמוך לו ממש הוא קוצר, כי אין התבואה שווה מלעלות עד שיהיה הקוצר רחוק מהחורש".

"ונגש חורש בקוצר" – רוצה לומר: הרבה תבואה תצמח ויהיו עוסקים בקצירה עד זמן החרישה והחורש והקוצר יגשו ויפגשו זה בזה.⁸

פסיקתא דרב כהנא פסקא ז ויהי בחצי הלילה – איוב לפני הניסיון

ר' הונא ור' יהושע בר אבין חתניה דר' לוי בשם ר' לוי: אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחילה. ממי את למד? מן איוב: "ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חורשות והאתונות רועות על ידיהם" (איוב א יד). מאי ואתונות רועות על ידיהם? אמר ר' חמא: נעשה לו דוגמא מעין העולם הבא, כמה דאת אמרת: "ונגש חורש בקוצר ודורך ענבים במשך הזרע" (עמוס ט יג).⁹

מדרש תנחומא פרשת משפטים סימן יב – חורש רשע קוצר עוול¹⁰

"אם כסף תלוה את עמי" – "טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט כי לעולם לא ימוט" (תהלים קיב) – כל בריותיו של הקב"ה לויין זה מזה ... הקב"ה פתח אוצרו לעשירים והכל שלו ... התחיל העשיר להלוות בריבית, מונה את האלמנות ... מבזה בו את האביונים ומפשיט בו את הערומים המבקשין ממנו צדקה ... והקב"ה אומר לו: "הוי שוֹדֵד וְאֵתָה לֹא שְׁדוּד וּבֹגֵד וְלֹא-בְגָדוֹ בּוֹ פְּהֶתֶמָה שְׁדוּד תּוֹשֵׁד פְּנֵלְתָהּ לְבָגֵד וּבְגָדֶיךָ" (ישעיה לג א). נתן לו הקב"ה ממון מן אוצרו שהוא של אמת והוא עושה ממנו אוצר של שקר, שנאמר: "חֲרָשְׁתָּם-רָשָׁע עֲוֹלָתָהּ קִצְרָתָם אֶכְלָתָם פְּרִיכֶחַשׁ פִּיבְטַחְתָּ בְּדַרְכָּךָ בְּרַב גְּבוּרֶיךָ" (הושע י ג). לפיכך: "פְּעֵבֹר סוּפָה וְאִין רָשָׁע וְצַדִּיק יְסוּד עוֹלָם" (משלי י כה).¹¹

בראשית רבה צג ה פרשת יגש – מעמוס ליוסף ויהודה

⁸ פירוש מצודות מדקדק שלא כתוב וניגש קוצר בחורש, אלא: חורש בקוצר. לפיכך הוא הופך את סדר הדברים בהשוואה לפירוש רש"י ודומיו. לא בנס עסקינן, אלא בשפע חקלאי על דרך הטבע. נסביר הבדל "דק" זה. הקוצר שניגש בחורש, משמעו שהתבואה צמחה באורח פלאי, מיד אחרי החריש והזריעה (בימיהם היה הסדר זריעה ואח"כ חריש על מנת לטמון את הזרעים באדמה), כפי שנראה גם במדרש על איוב להלן. או שמיד בתחילת החורף, חדשים חשוון-כסלו, יהיה קציר של התבואה שזה עתה נזרעה, או שהיה חורף שחון ובסופו, זרעו מתוך יאוש בחודש אדר ונעשה נס וירדו גשמי מלקוש וצמחה התבואה והבשילה בניסן. ראו תיאור כזה בגמרא תענית ה ע"א על הנס שקרה בימי יואל הנביא אחרי אסון הארבה: "אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים, ירדה להם רביעה ראשונה באחד בניסן. אמר להם נביא לישראל: צאו וזרעו ... יצאו וזרעו שני ושלשי ורביעי, וירדה להם רביעה שניה בחמשה בניסן, הקריבו עומר בששה עשר בניסן, נמצאת תבואה הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום ... ועל אותו הדור הוא אומר: הזרעים בדמעה ברנה יקצורו. הלוך ילך ובכה נשא משך הזרע, בוא יבוא ברנה נושא אלומותיו ... מאי הלוך ילך ובכה נשא משך וגו'? אמר רבי יהודה: שור כשהוא חורש - הולך ובוכה, ובחזירתו אוכל חזיו מן התלם". ראו "מושך הזרע" גם בפסוק שלנו בעמוס. וכבר הרחבנו בגמרא זה בדברינו [רביעות הירוקה](#) בטל ומטר. בא פירוש מצודות ובאבחנו בהירה ובחיתוך חד הופך את דברי רש"י ומחזיר את הפסוק למקומו: "וניגש חורש בקוצר" כתוב ולא "קוצר בחורש". לא בנס עסקינן אלא בשפע חקלאי על דרך הטבע. לא בחודש ניסן עסקינן, אלא בחודש חשוון. נבואת עמוס, איננה נבואת יואל. החורש שבא לחרוש את השדה בתחילת החורף, פוגש את הקוצר שעדיין לא השלים את איסוף יבול השדה משנה שעברה. אבל יכול פירוש מצודות להסכים עם רש"י בחיבור לברכה של פרשת בחוקתי ואולי גם לברכת "ואספת דגנך" שהבאנו בשם מדרש ספרי בהערה הקודמת.

⁹ ראו דרשה זו גם בפסיקתא רבתי יז – ויהיה בחצי הלילה, שתייהן בקשר עם מכות מצרים. דרשה זו מצויה גם במדרש ויקרא רבה יז ד בהקשר מכת הצרעת, במדרש רות רבה בהקשר ירדתו ונפילתו של בית אלימלך, ובגמרא בבא בתרא טו ע"ב בהקשר דמותו של איוב בלי השאלה לאירועים אחרים. ראו הסבר רבינו גרשום על הדף בגמרא בבא בתרא שם: "מעין העולם הבא, שלא לתר תיכף לחרישה היו רועות על ידיהן מיד והיה עשב יוצא ורועות. וכן כתב לעולם הבא: ונגש חורש בקוצר". בדומה לשור האוכל מחזיו התלם בהערה הקודמת. ובקשר למכת הצרעת, ראו מדרשי תנחומא (בובר, תזריע סימן יד, תנחומא הרגיל שם סימן ד), על המדרג שבתחילה האדם נענש בצרעת הבית, אם לא שב בתשובה באה הצרעת על בגדיו, ורק בסוף הוא לוקה בגופו. ראו דברינו [צרעת כי תהיה באדם](#) בפרשת מצורע. אך עדיין, למה צריך היה להטעים את איוב טעמו של העולם הבא, להשפיע לו מהטוב והשפע המתואר בנבואת עמוס על מנת להכותו אח"כ (גם אם זה רק ניסיון)? האם גם הברכה המובטחת בפרשת בחוקתי, ראו רש"י לעיל, היא רגע לפני שהקב"ה מכה את האדם? מדוע על מנת להדגיש את המוטיב "אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחילה", צריך להטעים את האדם בטוב השמור 'מעין העולם הבא'? ונשאל גם להפך: מדוע לקחת את נבואתו האוטופית של עמוס (ושאר נביאים שניבאו לעתיד לבוא) ולומר שכבר ראינו דוגמתה אצל איוב דווקא? אפשר שהרעיון הוא להראות שהבטחות הנביאים לעתיד לבוא אינם הגזמות ודברים שלא ייתכנו בעולמנו. ראו גמרא שבת ל ע"ב שרבן גמליאל הביא לתלמידיו (גם לאלה שלגלו) דוגמאות מחיי העולם הנוכחי להבטחות הפלאיות של הנביאים לימות המשיח: "בוא ואראך דוגמתן בעולם הזה", מתרנגולת שמטילה ביצים בכל יום, מעץ הצלף שמוציא פירות כל השנה ומכמהין ופטריות שיוצאים מהאדמה. ראו גם בראשית רבה פרשת ויצא פרשה עג על יעקב: "ויפרוץ האיש מאד מאד - ר' שמעון בר אבא אמר: נפרצה לו פרצה מעין עולם הבא". ועדיין עניין איוב צריך עיון. אולי זה קשור למוטיב "קיבל עולמו בחייו", לחשש שמא האדם כבר קיבל את השכר הצפון לעולם הבא, בחייו ואולי מסתתר כאן רמז "דק" שעולם הבא ייתכן במדרש זה נמצאת בשמות רבה פרשת משפטים פרשה לא: "את העני עמך".

¹⁰ מקבילה למדרש זה נמצאת בשמות רבה פרשת משפטים פרשה לא: "את העני עמך".

¹¹ חרישה וקצירה מסוג אחר לגמרי היא חרישת רשע שסופה קצירת עוול. כפי שמפרש רד"ק במקום: "עשיתם הפך מה שצויתם לכם שאמרתי זרעו לכם לצדקה ואתם חרשתם רשע. לפיכך קצרתם אכלתם פרי כחש והקצירה משל לגמול". ראו גם הביטוי "חַרְשׁ רָע" במשלי ו יד, ובפסוק יח: "לֹב חַרְשׁ מְחַשְׁבוֹת אֶוֹן". להוותנו, לא כל חרישת רשע נגמרת בקצירת עוול, כפי שמפרש רד"ק, וכבר קבל על כך בעל תהלים כט ג: "עֲלֹצְבֵי חַרְשׁוֹ חַרְשִׁים הָאֲרִיכוּ לְמַעֲנֵיתָם". והנביא חבקוק זועק: "לָמָּה תִבְטֵי בּוֹגְדִים תַּחְרִישׁ בְּבִלְע רָשָׁע צַדִּיק מִמֶּנּוּ" (חבקוק א יג) – תחריש לנוכח החרישה על גבנו. וכבר זעקנו והטחנו דברים [ביום הזיכרון לשואה ולגבורה](#) ודיינו בכך. נחזור אל החרישה והקצירה הניגשים זה לזה בשפע, באהבה ורעות.

"ויגש אליו יהודה" (בראשית מד יח). זהו שכתוב: "הנה ימים באים נאום ה' ונגש חורש בקוצר ודורך ענבים במושך הזרע והטיפו ההרים עסיס וגו' ". "חורש" - זה יהודה, "בקוצר" - זה יוסף, שנאמר: "והנה אנחנו מאלמים אלומים בשדה" (בראשית לו ז); "ודורך ענבים" - זה יהודה, שנאמר: "כי דרכתי לי יהודה קשת" (זכריה ט יג), "במושך הזרע" - זה יוסף, שמשך זרעו של אביו והורידו למצרים, כדכתיב: "בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה" (הושע יא ד).¹² "והטיפו ההרים עסיס וכל הגבעות תמוגגנה" - אלו השבטים, אמרו: מלכים מדיינים אלו עם אלו. אנו מה איכפת לנו?¹³

בעל הטורים שמות פרק כד פסוק ב – הכהן הגדול ביום הכיפורים

ונגש – שלושה:¹⁴ הכא: "ונגש משה לבדו אל ה' ". ואידך: "ונגש הכהן ודבר אל העם" (דברים כ ב). "ונגש חורש בקוצר" (עמוס ט יג). כמו שנגש משה לבדו, כך הכהן נכנס לבדו לפני ולפנים להתפלל שם על השנה שתהא כתיקונה (יומא נג ב), כדכתיב: "ונגש חורש בקוצר".¹⁵

מסכת שמחות דרבי חייה פרק ב הלכה ג – החורש בחורף יקצור בקיץ

העולם הזה דומה לחורף, והעולם הבא לקיץ. אם אדם חורש וזורע בחורף, יש לו מה לקצור בקיץ. ואם אין אדם חורש וזורע בחורף, אין לו מה לקצור בקיץ, שנאמר: "מִחֹרֶף עָצַל לֹא יִחְרֹשׁ", לפיכך: "וְשָׂאֵל בְּקָצִיר וְאָיִן" (משלי כ ד).¹⁶

¹² פסוק זה נדרש במקומות רבים על ירידת יעקב למצרים בשל עבותו האהבה שקשרו בינו ובין יוסף. ראו למשל, גמרא שבת פט ע"ב: "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו, דכתיב: בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה".

¹³ הנה הגענו מספר עמוס לספר בראשית (ראו הפסוק השני שהבאנו בראש דברינו). החורש הניגש בקוצר הוא יהודה אשר נגש אל יוסף בראש פרשת ויגש. באיזו גישה נגש יהודה? לפיכך, למלחמה, או לתפילה? על הגישות השונות של יהודה ליוסף (בדומה לגישות של יעקב לעשו, כפי שממשיך שם המדרש בבראשית רבה), ראו בדברינו **היו דבריו של יהודה נראים לכל צד** בפרשת ויגש. אבל מה בא מדרש זה לומר לנו, מה משליך על מה? נבואת עמוס על אחרית הימים שכולה טוב משליכה לאחור על גישת האחים בני יעקב אבות השבטים בספר בראשית? או שמא ההפך, נבואת עמוס היא תיקון לחורש וקוצר של אחי יוסף, בדומה לנבואות יחזקאל על עץ יהודה ועץ אפרים באחרית הימים שנבחרה להפטרות פרשת ויגש. ואולי מטרת דרשה זו היא להראות שהכל כבר רמוז בתורה ועוד יותר במעשי האבות? הצעת פרופ' א. שנאן היא: "שמדובר במה שמכונה בלשון המדרשים פתירה, היינו קונקרטיזציה "היסטורית" של פסוקי נבואה/חכמה. פתירה ספציפית זו באה להציע לנו הבנה נוספת של דברי הנביא עמוס, תוך עיגונם באירועי העבר. כמו כן היא רואה באור חיובי את יוסף ויהודה". נבואת עמוס על החיבור החיובי בין החורש והקוצר, ושאר בעלי מלאכת החקלאות, שמרוב שפע מתחככים זה בזה, באה לצייר סיום חיובי לריב האחים, דווקא בשיאו. "ויגש" של יהודה ויוסף הוא סוף חיובי כמו "וניגש חורש בקוצר" (רק שלא תתהפך חלילה כמו זו של איוב). ושאר האחים מתמוגגים ומטיפים עסיס. ואם אנו התקשינו מעט במדרש זה, בספרות החסידיה הוא נדרש באריכות על משיח בן יוסף ומשיח בן דוד (שפת אמת ויגש, שם משמאל מקץ ועוד).

¹⁴ שיטת בעל הטורים (ר' יעקב בן הרא"ש, גרמניה-ספרד, מאה 14) בפירושו לתורה היא לחבר את כל המקבילות הלשוניות לדרשה משולבת (לעתים רבות גם תוך שימוש בגימטריה). וכאן הוא מוצא שלושה "ונגש" במקרא ומחברם לרעיון אחד.

¹⁵ נבואת עמוס, מציע בעל הטורים, היא תפילת הכהן הגדול בכניסתו לקדש הקדשים (למרות שהפסוק שהוא מביא ונגש הכהן הוא על משוח מלחמה). המקור שהוא מפנה אליו היא הגמרא ביומא נג ע"ב: "ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון. מאי מצלי? רבא בר רב אדא ורבין בר רב אדא, תרווייהו משמיה דרב אמרי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא שנה זו גשומה ושחונה ... אם שחונה - תהא גשומה. רב אחא בריה דרבא מסיים בה משמיה דרב יהודה: לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה, ולא יהיו עמך ישראל צריכי לפרנס זו מזה, ולא תכנס לפניך תפילת עוברי דרכים". מכוח משה שנגש לבדו את ה', נגש הכהן הגדול אל ה' בקדש הקדשים וכל שהוא צריך לומר הם דברי עמוס: שתהא השנה הבאה שנה ברכה בה יגש החורש בקוצר, דורך הענבים במושך הזרע ויטיפו ההרים עסיס וכו'. מחד גיסא, דרשה זו מכניסה את נבואת עמוס "אל הקודש פנימה", "לפני ולפנים" - היא התפילה הקצרה של הכהן הגדול ביום הכיפורים בקדש הקדשים. מאידך גיסא, היא מעתיקה את נבואת עמוס אל החיים הארציים כאן ועכשיו. אין צורך לחכות לעולם הבא, לעתיד לבוא, או לאחרית הימים. אגא ה', יאמר הכהן הגדול, קיים נבואה זו בשנה הבאה עלינו לטובה! בכך, מתקשר פירוש זה של בעל הטורים, למדרש הקודם שהבאנו, על הקשר של נבואת עמוס לעימות האחים בספר בראשית, ואולי גם נותן מענה לשאלות ששאלנו על מדרש פסיקתא דרב כהנא והקשר עם איוב (הערה 9). תן לנו את ברכת עמוס "ונגש חורש בקוצר", יאמר הכהן הגדול. אבל, בבקשה, בלי ניסיונותיו וייסוריו של איוב. אנחנו ניצמד לארץ ונקיים: "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם" (ראו הערה 1) ולא נעזבנה כאלים, גם בשנים קשות, ואתה תקיים: "ונטעתים בארץ הזאת באמת בכל לבי ובכל נפשי" (ירמיהו לב מא).

¹⁶ וכן הוא במדרש משלי (בובר) פרשה ו: "עולם שהייתם בו דומה לימות החמה, והעולם הזה דומה לימות הגשמים. אם אין אדם חורש וקוצר וזורע בימות החמה, מהו אוכל בימות הגשמים?". והדברים מזכירים גם את המאמר: "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת?" (גמרא עבודה זרה ג ע"א). עוד על הפסוק במשלי כ ד: "מִחֹרֶף עָצַל לֹא יִחְרֹשׁ וְשָׂאֵל בְּקָצִיר וְאָיִן", ראו הדרשה בדברים רבה ח ו על הפסוק: "לֹא בְשֵׁמִים הֵיִא", אשר מדגישה את ערך לימוד התורה. דרשה דומה מצויה במדרש ספרי דברים פרשת עקב פסקא מח על הפסוק: "כִּי אִם שְׂמֹר תִּשְׁמְרוּן" את כל המצווה הזאת ... כך תלמידי חכמים, למד שנים שלושה דברים ביום, שנים שלשה פרקים בשבת, שנים שלש פרשיות בחודש, נמצא מעשיר ... עליו הוא אומר: וקובץ על יד ירבה (משלי יג יא). וזה שאומר: היום אני למד? למחר אני למד! היום אני שונה? למחר אני שונה! נמצא אין בידו כלום. ועליו הוא אומר: אוגר בקיץ בן משכיל נרדם בקציר בן מביש (משלי י ה), ואומר: מחורף עצל לא יחורש ושאל בקציר ואין (משלי כ ד). הרי לנו שימוש נרחב בחריש ובקציר המקיף את כל עולמנו, מעבודה ופרנסה, דרך לימוד תורה, דרך ארץ (עצלות וחריצות), ועד החיים בעולם הזמני מול עולם האמת. ומאמר הסבתות מסכם הכל: במיטה שאדם מציע, שם הוא ישן.

**שבת שלום
מחלקי המים**

מים אחרונים: בשנים מעוברות כמו השנה בה נכתב לראשונה דף זה, תשע"ו (ושופר הדף בשנת תשע"ט גם היא שנה מעוברת), חלה פרשת קדושים, בימים הנוראים של סוף ניסן ותחילת אייר, בין זיכרון לזיכרון, בין גאולת ניסן וגאולת אייר, בין קדושים וטהורים של הגולה ובין קדושים וטהורים של ארץ ישראל – אלה גם אלה כזוהר הרקיע מאירים ומזהירים. יהיו דברי תורה אלה לזיכרון כל מי שלא זכו לראות בהתגשמות נבואת עמוס וברכת פרשת בחוקותי, הם שחרשו ולא קצרו, הם שחרשו ובזכותם אנו קוצרים. זוכים, קוצרים וזוכרים.